

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 378.013.43.011.3-057.87:17.022.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-115>

Іван ЗИМОМРЯ,

orcid.org/0000-0003-3211-8268

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) ivan.zymotrya@uzhnu.edu.ua*

Марія ЯКУБОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-7774-955X

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та книжкової справи
Української академії друкарства
(Львів, Україна) mtamariat92@gmail.com*

Микола ЗИМОМРЯ,

orcid.org/0000-0002-7372-4929

*академік Академії наук вищої школи України, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри германських мов і перекладознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) zimok@ukr.net*

МОДЕЛІ ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДІАЛОЗІ¹

Переконливим прикладом висвітлення інноваційних моделей людиноцентричної педагогіки крізь призму польсько-української співпраці постає книга-дослідження «За поділом: спільні перспективи та прагнення в польсько-українському науковому співробітництві». Ця праця, створена в кооперації Національної академії педагогічних наук України та Комітету педагогічних наук Польської академії наук, досліджує інноваційні шляхи розвитку гуманітарних наук сучасності, серед яких педагогіка посідає визначальну роль. Творення інноваційних педагогічних технологій на основі активізації внутрішнього духовно-емоційного резерву людської індивідуальності – наскрізна потреба часу, адже в умовах наростаючих темпів глобалізації соціуму; в умовах викликів пандемії виникає гостра потреба пошуку нових педагогічних технологій, які б активізували внутрішні духовно-емоційні ресурси людини. Успішна активізація внутрішніх резервів людської індивідуальності лежить у площині

формування психологічної рівноваги на основі розуміння значення вироблення механізму самоусвідомлення, саморозвитку, самовдосконалення.

Збірник «За поділом: спільні перспективи та прагнення в польсько-українському науковому співробітництві» багатогранний з огляду на структуру та формат осмислення науково-педагогічних зв'язків між Україною та Польщею на різних рівнях: філософсько-екзистенційному, історико-генетичному, особистісно-культурологічному. Рецензована праця, укладена спільними стараннями українських та польських вчених, є інноваційною у методологічному плані, оскільки закладає основи культурологічної парадигми нового тисячоліття. Колективна монографія на випередження часу відкриває свій культурологічно-інформаційний фронт, прокладаючи місток між часом «до» війни і «після». Адже місійність гуманітарної науки полягає у тому, щоби людство, переживши лихоліття випробувань, не опустилося в систему депресивної моделі, жалю за втраченим, а відповідно було спроектоване на модель інноваційного творення в умовах оновленої суспільної моделі.

Новаторство рецензованої книги полягає в системі вироблення структуризації гуманітарних

¹ Ponad podziałami. Wspólne perspektywy i dążenia w polsko-ukraińskiej współpracy naukowej / Redakcja naukowa: Leszek Pawelski, Marek Rembierz. Szczecinek – Dąbrowa Górnicza: Akademia WSP, 2021. 574 s.

наук, серед яких чільне місце посідає потреба формування не-тоталітарної особистості. Модель інноваційного творення нової епохи проєкується на систему становлення людської індивідуальності без ціннісно-сміслових рудиментів тієї доби, яка продукувала особистість із постколоніальним мисленням. Перехід від епохи постколоніального суспільства до епохи розвитку ціннісних смислових установок демократичної держави створює міцну платформу епохи гуманітарного квантового мислення, яка відображається у творенні моделі інноваційних смислових зв'язків у часово-просторовому відношенні. Для даної моделі характерними є переосмислення здобутків минулого, встановлення інноваційних ціннісних орієнтирів, які стають наріжним каменем у творенні новітньої епохи високої моралі й цілісності духовної платформи соціуму.

Композиція видання, яка складається з 9 розділів, рецензій та слів прощання із побратимами, які відійшли у Вічність, концептуально цілісна, добре продумана. Методологічною основою дослідження можна визначити праці видатних педагогів сучасності І. Беха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, О. Сухомлинської, Т. Левовіцького, Б. Сліверського, В. Койса, Б. Оелшлагер-Костурек, які творять основи парадигми інноваційної педагогіки нового тисячоліття на основі людиноцентричного особистісного начала, системи творення Я-духовного людської індивідуальності з проєкцією на високоморальні духовні цінності.

Стрижневими аспектами, які проходять лейтмотивом через усю тканину колективної монографії, є утвердження інноваційних сентенцій новітньої доби, які визначають найновіші тенденції сучасної гуманітарної науки: а) педагогіка – епіцентр культурологічного буття, який творить духовний простір сучасності; б) система ціннісних орієнтирів є центральною в парадигмі сучасної гуманітарної науки, у тому числі й педагогіки; в) органічне поєднання аналітичних і синтетичних смислів у науковому викладі матеріалу.

У викладі наукового матеріалу переважає цілісність аналітичних досліджень, котрі закладають основи наукової правдивості, інформативної насиченості, ґрунтовної довершеної об'єктивності. У першому розділі розглядається проблема розвитку польсько-українських академічних зв'язків в історичній ретроспекції. Дослідження Т.Левовіцького розкриває польсько-українські наукові педагогічні зв'язки на основі дослідження багатогранної діяльності Національної академії педагогічних наук України та Комітету педагогічних наук Польської академії наук. Актуалізується

важливість наукових контактів між поколіннями в системі польських та українських наукових середовищ. У свою чергу, в науковій розвідці Богуслава Сліверського, який впродовж двох каденцій головував у Комітеті педагогічних наук Польщі, розглядається фундаментальний вимір співпраці між вченими з постсоціалістичних країн, науковці яких долучилися до обміну результатами досліджень, які мають ключове значення для змін та реформ в освітній системі та вищій освіті. У дослідженні «Польсько-українські аспекти в дискурсах наукових семінарів у Татрах на тему «Освіта. Завтра» В. Койса, Б. Оелшлагер-Костурек розглядаються питання, пов'язані з діяльністю Татрського наукового семінару (Tatrzańskie Seminarium Naukowe, TSN) під назвою «Освіта завтрашнього дня», який був створений як асоціація працівників університетів, котрі досліджують сучасні проблеми освіти – з проєкцією на майбутнє. Дослідження проведено на основі аналізу дискурсів з окремими університетами України в конкретних часових періодах, охоплюючи 1918–1939 роки, Другу світову війну та 2000–2020 роки.

Вагомим у методологічному плані є другий розділ «Українсько-польські педагогічні впливи: Василь Сухомлинський», в якому подано дослідження Ольги Сухомлинської («Українсько-польські педагогічні впливи в історичному вимірі: випадок В. Сухомлинського») та Наталі Побірченко («Дві концепції – два погляди на дитинство: Януш Корчак та Василь Сухомлинський»). Тут, на нашу думку, започатковано в українській педагогічній науці напрочуд важливий новий дискурс, за яким «нинішні часи змін і потрясінь, «плинної реальності» (за Зігмундом Бауманом) повертають нас до переосмислення вже сказаного, і нового або ж уточненого погляду на висловлене і записане». Знаковим орієнтиром у системі сучасних гуманітарних досліджень є матеріали, в яких превають дослідження із алгоритмом синтетичних узагальнень. У розвідках О. Сухомлинської та Н. Побірченко відкривається нова сторінка в історії українсько-польських педагогічних контактів. Адже Україна та Польща тісно пов'язані багатовіковою історією, в якій педагогічна наука складала й складає магістральний напрямок. Розробка спільних стратегій і тактики розбудови освітнього простору має значення не лише для дослідження українсько-польських гуманітарних зв'язків, а й закладає основи спільної міжнаціональної комунікації, що є дуже важливим напрямком гуманітарної культурологічної політики в переломні періоди розвитку. Пошук спільних точок зближення, формування основ взаєморозуміння між

народами сприяє налагодженню активної співпраці, актуалізації спільного впровадження наукових досягнень, формування інноваційного освітнього простору. Звернення до мікроісторії як до інноваційної методології процесу олюднення й персоніфікації дослідження історичного розвитку освітнього простору, утверджене в дослідженні О. Сухомлинської, дає можливість на основі філософського дослідження єдності одиничного й загального подивитися на суть педагогічних процесів, які були спільними для українського та польського народів. Дослідження закладає основи методології *мікроісторичного підходу*, який сприяє осмисленню загальних освітніх процесів крізь призму творчого діалогу окремих особистостей, у даному випадку В. Сухомлинського та Я. Корчака, їхньої педагогічної спадщини як складової міжкультурного освітнього простору.

Система формування міжнаціонального освітнього духовного простору на основі вивчення міжчасового діалогу В. Сухомлинського та Я. Корчака свідчить, що система духовних цінностей є живою матерією, яка формує не лише міжчасові, а й міжнаціональні зв'язки, які є живою субстанцією, що творить гармонію існування, порозуміння сучасного глобалізованого світу. У 1993 році в Києві було засновано Українське товариство Януша Корчака під головуванням Світлани Петровської, яке активно досліджує та популяризує науково-педагогічні погляди видатного польського вченого. У свою чергу, науково-педагогічна діяльність В. Сухомлинського мала великий вплив на творення парадигми освітньої моделі сучасної Польщі. Його творчість стала об'єктом уважного вивчення у працях відомого польського методолога Вінцента Оконя (1914 – 2011). Логічним продовженням дослідження науково-педагогічного діалогу Януша Корчака та Василя Сухомлинського є робота Наталії Побірченко «Дві концепції – два погляди на дитинство: Януш Корчак та Василь Сухомлинський», в якій розглядається формування комунікації педагог – дитина на основі суб'єкт-суб'єктивного підходу.

У третьому розділі «З історії науки та академічної традиції – спадщина та її сучасні обличчя» досліджуються українсько-польські педагогічні зв'язки на основі історії Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна (стаття В. Бакірова та С. Куделка) та Острозької Академії – першого закладу вищої освіти в Східній Європі (стаття Д. Шевчука та А. Хмелюк). У дослідженні В. Бакірова та С. Куделка на конкретних прикладах показано, що на всіх етапах свого 215-річного існування університет був тісно

пов'язаний з Польщею, її наукою та культурою, що благотворно впливало на розвиток університету як видатної наукової субстанції. У розвідці Д. Шевчука та А. Хмелюк використовується методологічний принцип зближення «часових пластів» на підґрунті діалогової моделі, яка розроблялася німецьким істориком Рейнгартом Козелеком. На основі цього принципу відбувається актуалізація традиції, закладеної в українській вищій освіті в кінці XVI століття. Ця традиція суголосна із Гадамерівською герменевтикою, трактує необхідність єдності традиції та новаторства як основи формування ідентичності, смислу для культурологічної діяльності зі збереженням ідеалів та цінностей, сформованих традицією. У статті «Українські дилеми з філософською традицією» С. Констаньча аргументовано розглядається проблема формування української філософії та її співіснування з польською філософією на підставі дослідження особливостей становлення української інтелектуальної еліти в університеті Яна Казімежа у Львові.

У четвертому («З минулого в майбутнє – спільні дослідження та перспективи досліджень»), п'ятому («Історичні розвідки – без поділів») та шостому («Бібліографічні літературні сліди та плетива ідентичності») розділах подано широкий аспект дискурсу досліджень в сучасній гуманітарній науці Польщі та України, який слугуватиме основою для формування інноваційних напрямків сучасності в парадигмі зведення мостів довіри та діалогу в моделях міжнаціональної комунікації. Власне, формування культурологічних ціннісно-особистісних наративів сучасності – одна із найважливіших проблем інноваційної гуманітарної науки, над формуванням яких успішно працює кордоцентрична українсько-польська педагогічна наука. Людиноцентрична, особистісно зорієнтована педагогіка, є частиною культури як способу осягнення й якісно позитивної зміни світу на основі системи універсальних цінностей.

Рецензована колективна монографія побачила світ напередодні трагічної війни в Україні, яка, за пророчими візіями Івана Франка, має стати останнім випробуванням у системі глобалізаційних викликів. Проблеми функціонування міжкультурної комунікації перестають бути проблемами, коли людство звертається до найвищих духовних цінностей – віри в Бога. Концептуальним наративом для світової цивілізації постають слова Президента України В. Зеленського, виголошені 20 березня 2022 року – у час воєнного лихоліття: «Бог бачить все і відповідає так, що не сховаєшся. Немає такого бункера, де можна сховатися від Божої відповіді. Навіть якщо Ви знищите всі наші

українські собори і церкви, ви не знищите нашу віру! Наша щира віра в Україну і в Бога». Більшість матеріалів монографії об'єднані наративом творення концепції інноваційної платформи сучасного духовного педагогічного простору, який успішно формується в центрі Європейської цивілізації зусиллями польських та українських науковців. Важливим, на наш погляд, є дослідження «Структура світу польських та українських цінностей молодого покоління: портрет без орнаментів» Є. Огородзької-Мазур, П. Сауха, розроблене на основі теоретичної та методологічної концептуалізації, аксіологічної концепції культури Уорда Гуденуфа як набору цінностей, теорії культурної ідентичності Павла Боскі, заснованої на цінностях і практиках в умовах дво- і полікультурної соціалізації, конструктивістської перспективи Дж. Гарольда, моделі Ноя для порівняння якості академічної освіти. У роботі аналізується архетип структури світу польських та українських цінностей молодого покоління. У дослідженні «Соціально-культурний плюралізм та мораль», автором якого є Я. Маріанські, розглядаються важливі проблеми секуляризації та соціокультурного плюралізму – двох соціальних процесів, які є надважливими в сучасному соціумі; вони визначають зміни в галузі моралі, стають основою формування моральних цінностей та норм, а також моральних зразків поведінки.

Формування Європейського духовного простору, філософсько-культурологічних основ органічного вплетення України в європейську спільноту є об'єктом дослідження в працях таких науковців, як К. Велецькі та А. М. Вержбіцкі. У статті «Проблема європейських аспірацій України» К. Велецькі розглядає питання розширення Європейського Союзу, подає конкретні рекомендації щодо вирішення проблем, викликаних геополітичним розташуванням України з огляду на сусідство із Росією. А. М. Вержбіцкі у статті «Драма України 2014» висвітлює долю України в аспекті дій Росії та ролі європейських країн в цьому процесі, особливо у прийнятті «принципу доконаного факту». У сою чергу, формування колективної свідомості в умовах глобалізаційних викликів постає об'єктом вивчення в праці «Вплив нових медіа на виборчий процес в сучасній Україні» С. Матвієнкі. У системі педагогічних наративів сучасності проблеми інформаційної безпеки стають ключовою проблемою в парадигмі формування людської індивідуальності. Вирішення даної проблеми можливе лише спільними зусиллями філософів, культурологів, педагогів. Проблеми становлення та розвитку українсько-польських

педагогічних зв'язків інтегруються в історію міжкультурного спілкування двох народів упродовж багатьох століть. Ці проблеми розв'язуються у дослідженнях Є. Нікіторовіча, С. Яскули, Л. Корпоровіча, Л. Павельського, Б. Урбанка, Кшиштофа оф Зайдела. Так, у статті «Яке минуле потребує майбутнє в українсько-польському партнерстві? Перспективи співпраці в галузі міжкультурної освіти» Єжі Нікіторовіча аналізуються проблеми українсько-польського партнерства в історичній проекції; у статті «Мости довіри та діалогу. Ягеллонські культурологічні студії в польсько-українському співробітництві» С. Яскули та Л. Корпоровіча представлено дослідження співпраці між польською та українською громадами, яка була сформована на підґрунті гуманістичного та культурологічного аспектів, національній ідентичності, у динаміці їхніх постійних відносин, які виражаються у постійному спілкуванні, розвитку та співпраці. Автори аргументовано показують вплив Ягеллонської культурології на творення традиції польської школи, що є основою творення гуманістичної методології новітнього часу, досвідом спільнот, які беруть участь у спільних академічних та культурологічних проєктах, організованих польськими та українськими академічними центрами, починаючи з 1980-х років.

Цінні дослідження Лешка Павельського, Богдана Урбанка, Кшиштофа оф Зайдела носять методичний, прикладний характер і ґрунтуються на конкретному досвіді міжнаціональної співпраці між українськими та польськими педагогами. Причому, Богдан Урбанек у статті «Мультикультуралізм в освітньому та регіональному вимірі» на конкретних прикладах, взятих із власного досвіду, доводить важливість міжнаціональної діяльності, спрямованої на встановлення контакту, які дозволяють краще пізнавати один одного, оскільки відсутність цих контактів може призвести «до незнання інших культур та непорозуміння між ними». Лешек Павельський в аргументованому дослідженні «Роль науки та освіти в процесі інтеграції українців у Польщі» слушно відзначає, що найбільш ефективним видом міжнаціональної співпраці є діяльність у галузі науки та освіти. Дослідник показує перспективу та привабливість даної форми педагогічної співпраці, проєктуючи її на майбутнє. У статті Кшиштофа оф Зайдела «Як сприймають оцінку українці, які проживають у Польщі» подає порівняльний аналіз сучасної освіти в Польщі та Україні, прагне по-новому поглянути на людей з України, які працюють у Польщі.

Культурологія – базис для творення міжнаціональної парадигми сучасної педагогічної освіти

з її людиноцентричною проекцією. У шостому розділі «Бібліографічні літературні сліди та племена ідентичності» на конкретних прикладах міжнаціональної культурологічної комунікації розглядаються проблеми творення інноваційної культурологічної платформи, на основі якої твориться гуманітарна безпека сучасної особистісно зорієнтованої педагогіки. У системі досліджень явищ міжчасової культурологічної комунікації (М.Зимомря, М.Якубовська. Система особистісних цінностей у дискурсі творчої комунікації Івана Франка та Дмитра Павличка), міжнаціонального діалогу (Т.Ткачук. Микола Гоголь і Станіслав Пшибишевський: типологічний аспект), ціннісно-етичних та онтологічних аспектів індивідуальної ідентифікації (О.Лосик. Ціна самовизначення і питання подвійної ідентичності (на прикладі життя і долі Олександра (Олекси) Грабовського), (О.Коляса, М.Зимомря, О.Зимомря. Структурні особливості висловлювань у творі Роальда Дала «ВДВ» (Великий Дружній Велетень) спостерігаємо органічну «зустріч різних культур». Ці розвідки засвідчують, що міжкультурний діалог, діалог культур став джерелом формування нової якості – культурологічної парадигми сучасності.

В історичній перспективі творення нового духовного світу сучасності важливими є матеріали сьомого розділу під назвою «Польсько-українське примирення». Тут зроблено акцент на інноваційних духовних смислах сучасності – прощенні й порозумінні. У дослідженні Я. Салія («Польсько-українське примирення (проповідь, 11 липня 2019 р., До 76-ї річниці Волинської трагедії») представлено зміст проповіді, виголошеної Святославом Шевчуком, Головним архієпископом Києво-Галицьким, який акцентував діяльність св. Івана Павла II як «покровителя святої справи польсько-українського примирення». У статтях «Сферипольсько-українського співробітництва на прикладі Університету Управління та Адміністрації в Ополе» С. Сліва та «Освітній та науковий простір: місце чи симуляція зустрічі з «іншим»?» І. Чудновської узагальнюється досвід польсько-української співпраці.

У восьмому розділі «Портрети» подаються ювілейні силуетки видатних науковців сучасності – професорів М. Зимомрі, Я. Щепанського, які зробили видатний внесок у розвиток пара-

дигми сучасних польсько-українських відносин. Названі дослідження суттєво сприяють розумінню духовних візій часу крізь призму пізнання видатних осіб сучасності, вчених, які так багато зробили для утвердження людяності в сучасному світі духовного оновлення.

Не можна оминати увагою й дев'ятий розділ, в якому, зокрема, Т. Хрущ висвітлює проведення Міжнародної конференції «Філософія Романа Інгардена і сучасність» за сприяння Генерального Консульства Республіки Польща в Луцьку (8 жовтня 2020 р.). Яскравою сторінкою монографії є рецензії на змістовні видання «Богуслав Сліверські. (Контр-)революція освіти. Дослідження політики правої освітньої реформи» (Лодзь, 2020; автори – Ружа Ґричевська, Лешека Павельські) та «Марек Казімеровіч. Сучасне управління школою. Вибрані теоретичні та практичні спекти» (Легніца, 2020; автор – Лешек Павельські).

Завершальним акордом книги є слова прощання із видатними педагогами сучасності (професором Чеславом Банахом, доцентом д-р Пьотром Коволіком), які своєю працею утверджували високі духовні цінності міжнаціонального спілкування. У парадигмі сучасної особистісно зорієнтованої освіти, яка утверджується у системі постійного наукового діалогу науковців Польщі та України, відбулося становлення інноваційних концепцій, котрі за основу наукових досліджень беруть розгляд психологічної структури особистості, по-новому розкривають інтегративну суть її формування та закладають основи пошуки інноваційних педагогічних виховних технологій, які визначають значну роль особистості у формуванні духовних процесів сучасності.

В умовах сьогодення актуальним є творення інноваційних виховних технологій, які на основі культурно-історичного досвіду головними завданнями висувають проблеми реформування освітньої системи. Книга-дослідження «За поділом: спільні перспективи та прагнення в польсько-українському науковому співробітництві» – помітне видання, яке на прикладі плідної наукової співпраці Національної академії педагогічних наук України та Комітету педагогічних наук Польської академії наук засвідчує перспективи інноваційних шляхів розвитку для гуманітарних наук сучасності.